

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Anlamsal Açıdan Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri¹

İzlem DEMİRALAY²

Özet

Türkçe çok anlamlı bir dildir. Bununla birlikte dünyada bilinen bazı dillerle aynı dil ailesinden olmaması sorunları da beraberinde getirmektedir. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde karşılaşılan en büyük sorunlardan birisi anlamdır. Anlam kelimesi zihin anlamına gelen “An” kökünden gelmektedir. Zihin, temel görüş insanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, anlayış, kavrayıştır. Kelimelerin anlamları düşünceler ve duygular ile bağlantılıdır. Türkçe çok anlamlı bir dildir. Bu bilgiden hareketle Türkçenin öğretiminde yaş, meslek, yaşantılar, sağlık durumu, kültür önemli bir rol oynar.

Bu makalenin temel amacı yabancılara Türkçe öğretiminde anlam biliminde karşılaşılan sorunların önemini değerlendirmektir. Bu bağlamda konuyla ilgili yazılmış bazı makaleler ve bazı kitaplar incelenmiştir. Araştırma sonucunda Türkçe öğretiminde şimdiye kadar anlam biliminin üzerinde çok fazla durulmadığı görülmüştür.

***Anahtar Kelimeler:** Anlam Bilimi, Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi, Yanlış Anlamak ve Yanlış Anlaşılma, Çok Anlamlılık*

¹Bu çalışma, 11-12 Kasım 2015 tarihlerinde İstanbul Aydın Üniversitesi tarafından düzenlenen “Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu”nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Okutman, Türk Amerikan Derneği, izlemdemiralay@hotmail.com

Problems Faced In Terms of Semantics In Teaching of Turkish as A Second Language and Some Further Suggestions

Abstract

Turkish is a multidimensional and deeply rooted cultural language. Each word not only represents different meanings but also refers to specific and different cultural connotations. On the other hand, since Turkish language is not part of the language groups that have been spoken widely in the world, this fact also brings additional problems to the complexity of teaching Turkish as a foreign language. If listed according to its importance and impact level in teaching of Turkish language, no doubt, each word's cultural connotations and different "meaning" represent utmost importance and therefore must be taken into consideration at first.

The word of "meaning" literally comes from Turkish word of "anlam". "Anlam" is a derivative form of the syllabus "An", which means "mind". "Mind" itself refers to a fundamental perspective and competence to understand one's own needs and his/her environment through perception and comprehension. Each word's meaning has a specific historical and social connotation and is associated with different thoughts and emotions. Therefore, we should consider Turkish language a multi-meaning type of language, and develop our teaching strategies accordingly by taking into consideration age, profession, life style, health status and culture.

Keywords: *Semantics, Turkish Teaching of Foreign Language, Misunderstand and Misunderstanding, Polysemy*

GİRİŞ

Her bireyin geçtiği yol, yani önceki bilgileri farklı olduğu için, yeni algı ve bilgilerin değerlendirilmesi de farklıdır. Bu farkı yaratan, dediğimiz gibi, önceki bilgilerdir. Bu nedenle aynı olay ve olgunun farklı anlamlandırılması söz konusu olabilmektedir. Bu bireylerin önceki farklılıkları, genel sosyal gerçeklikten farklılaşan bireysel gerçek olgusunun da insanlar arasındaki "beni yanlış anladın" yakınmalarının da başlangıç noktasıdır. Yanlış anlamalar ise dil kullanım bozukluklarından kaynaklanır. (KARAAĞAÇ, 2013, s: 19,20)

İletişimde üç unsur vardır: Gönderi, gönderici ve alıcı.

Gönderi, iletişimin en masum ögesidir. Gönderici ve alıcı ise kirlidir, algıları net değildir, çünkü eski öğrenmeleri sürekli işin içindedir.(KARAĞAÇ, 2013, s:28)

Yabancılara Türkçe öğretiminde de göndericinin ve alıcının yaşı, yetişmiş olduğu kültür, bulunduğu psikolojik durum, almış olduğu eğitim oldukça önemlidir.

Bu çalışmada anlam bilimin yabancılara Türkçe öğretiminde yeterince ele alınmamasından yola çıkılmış ve bu doğrultuda yabancılara Türkçe öğretiminde anlam biliminin önemi vurgulanmak istenmiştir.

DİL BİLGİSİ

Eski dönemlerden bu yana dil ile ilgili yapılan araştırmalarda dil bilgisi daha büyük önem taşımaktadır. Oysa Türk dili düşünme ve düşünülene aktarma dizgesidir.(AKSAN,2009,s:13) Tanımından yola çıkacak olursak Türkçedeki eklerin dil bilgisi yönünden başka anlam yönünün ağır bastığı görülmektedir. Leibniz'in savunduğu gibi zihnin işleyişini en iyi yansıtan şey anlamdır.(AKSAN,2009, s:17) Fakat dil bilgisi kuralları bize yıllar boyu sadece ek yönüyle verilmeye çalışılmıştır. Ekler anlamsal işlevi ile ele alınmamıştır. Özellikle yabancılara Türkçe öğretiminde eklerin anlamsal işlevi büyük önem taşımaktadır.

Örneğin,

Bildirme kiplerinden olan Geniş Zaman eki, her zaman düzenli olarak yaptığımız eylemlerde, alışkanlıklarımızda veya bilimsel gerçeklerde kullanılır. Fakat anlamsal açıdan farklı durumlarla da karşılaştığı görülmektedir. Örneğin,
“Aylin her gün temizlik yapar.”

Cümlesindeki “-(A)R” eki geniş zaman anlamında kullanılmıştır; fakat

“Ne iş olsa yaparım.”

Cümlesindeki “-(A)R” eki bulunduğu bağlam dolayısıyla geniş zaman anlamını taşımamaktadır. Hangi iş olursa olsun eylemi yapmak isteyen kişiye uygundur. Anlamını vermektedir.

Başka bir örnek,

Türkçede görevleri farklı olan iki tane Geçmiş Zaman kipi bulunmaktadır. Bilinen Geçmiş Zaman eki, almış olduğu isimden de yola çıkılarak geçmişte bildiğimiz, tanık olduğumuz olayları anlatmak için kullanılır. Duyulan Geçmiş Zaman kipi ise başkasından duyduğumuz, internette gazeteden okuduğumuz veya radyodan televizyondan dinlediğimiz olayları aktarmada kullanılır.

“Semih dün akşam maç yaptı.”

Görülen geçmiş zaman eki olan “-DI” burada bir olayın geçmişte olduğunu ve ortada onu gören bir kişi olduğunu anlatmaktadır; fakat

“Cumhuriyet 1923’te kuruldu”

Cümlesinde şu anda Cumhuriyetin kurulmasına tanık olan kimsenin olmamasına rağmen Bilinen Geçmiş Zaman eki kullanılmıştır. Çünkü tarihsel olaylar anlam açısından kesinlik göstermelidir. Bu nedenle “-DI” eki yerine duyulan geçmiş zaman eki “-MIŞ” ı kullanmak yanlış olacaktır.

KELİME BENZERLİKLERİ

Türkçedeki bazı kelimelerin yazılış bakımından birbirine benzerliği ve aralarında bir ya da iki harf fark oluşu da yabancılara Türkçe öğretiminde anlam yönünden sorunlara neden olmaktadır. Örneğin,

Bahçede müzik dinleyerek dinleniyor.

Tencerede yemek pişerken pencereden etrafı izliyor.

Bugünlerde işler çok yoğun bu yüzden çok yorgunum.

Sanırım bahçeyi yeni gübrelemişler, kötü kokuyor.

Kumsalda hem güneşleniyor hem kitap okuyor.

“Dinlenmek ve dinlemek; pencere ve tencere; yoğun ve yorgun; kokmak ve okumak kelimeleri arasındaki farkın sadece bir ya da birkaç harfin

olması ya da sesletim benzerlikleri anlam karışıklığına yol açmaktadır. Bu anlam karışıklığını gidermek için fotoğraf veya resimler göstermek ya da konuyla ilgili bağlam içinde daha fazla örnek vermek ve yabancı dil öğrenen öğrencilerden bu kelimelerin bulunduğu cümleler istemek yerinde olacaktır.

ÇOK ANLAMLILIK

Türkçenin çok anlamlı bir dil olması ve dünyada bilinen bazı dillerle aynı dil ailesinden olmaması sorunları da beraberinde getirmektedir. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde karşılaşılan en büyük sorunlardan birisi anlamdır. Anlam kelimesi zihin anlamına gelen “An” kökünden gelmektedir. Zihin, temel görüş insanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, anlayış, kavrayıştır. Kelimelerin anlamları düşünceler ve duygular ile bağlantılıdır. Türkçe çok anlamlı bir dildir. Bu bilgiden hareketle Türkçenin öğretiminde yaş, meslek, yaşantılar, sağlık durumu, kültür vb. önemli bir rol oynar.

Türkçede sözcükte anlam: yan anlam, mecaz anlam, terim anlam; sözcükler arası anlam ilişkileri: eş anlam, zıt anlam, yakın anlam, eş sesli sözcükler, somut ve soyut anlam, ad aktarması; söz öbekleri: yansıma sözcükler, ikilemeler, deyimler, atasözleri, özdeyişler, dolaylama, güzel adlandırma gibi anlam çeşitlilikleri bulunmaktadır. Bazı dil bilimciler eş anlamın aslında bulunmadığı dilimizde eş anlamlı sayılan kelimelerin başka dillerden yerleşmiş olduğu kanısındadır.(ZÜLFİKAR,1990, s:3) Fakat tarih boyunca birçok dil belirli bir kavramı anlatmak için birbirinden faydalanmıştır. Bu sebeple dilimizde eş anlamlılığın da varlığından söz etmek mümkündür. Eş anlamlı ve mecaz anlamlı kelimelerin varlığı ise yabancılara Türkçe öğretiminde öğrencilerin yaşına ve eğitimine bağlı olarak kelimelerin anlamlarını hatırlatmayı güçleştirmektedir. Özellikle mecaz anlam Türkçenin öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Dil öğretimi aynı zamanda kültür öğretimidir. Türkü, şarkı, şiir gibi kültürümüzü, geleneğimizi ve göreneğimizi yansıtan türlerde mecaz anlam çok fazladır. Örneğin Türk geleneklerinden kına gecesinde söylenen türküyü inceleyecek olursak,

“Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar,
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler
Annesinin bir tanesini hor görmesinler

Uçan da kuşlara malum olsun ben annemi özledim”

Türkünün hikâyesinde Zeynep kendi köyüne üç gün uzaklıktaki köyde tepede bir eve gelin gidip eziyet gördüğü ve ailesini özlediği için bu türküyü söylemiştir. Kuşlar eski zamanlardan beri haberci olarak görülmektedir. Türküde “Uçan da kuşlara malum olsun” dizesiyle kuşların annesine özlem haberini götürmesi istenmektedir. Yabancı bir öğrencinin bu türküyü anlayabilmesi için hem türkünün hikâyesini hem de türküde geçen mecaz anlamları bilmesi gerekmektedir. Daha önce de değinildiği gibi dil öğretimi kültür öğretimidir.

Yabancılara Türkçenin öğretiminde dilin anlaşılır olması için kültür öğretiminde de önem verilmelidir.

Türkçedeki kelimeler ülkemizin farklı bölgelerinde yetişmiş insanların zihninde farklı anlamlar, kavramlar, duygular ve düşünceler oluşturduğunu göz önüne alacak olursak anlam biliminin yabancılara Türkçe öğretimi alanındaki önemi büyüktür. Örneğin hayatında hiç köy görmemiş bir insana süt kelimesi söylendiğinde aklına sadece marketteki süt gelebilir. Oysaki köyde yaşayan birinin kafasında tereyağı, peynir, yoğurt canlanabilir. Kelime bir semboldür. Kavramlaşması ise kişinin, yaşı, mesleği, kültürü, yaşanmışlıkları ile ilgilidir. Türkçede bir kelime birden fazla anlama gelmektedir. Ve cümleye göre anlam değişikliğine uğramaktadır. Bu durum Türk öğrencilerde dahi karışıklık yaratmaktadır.

EYLEMLERDE ÇOK ANLAMLILIK

Bugünkü Türkiye Türkçesindeki eylemler gözden geçirilecek olursa özellikle kullanım sıklığı çok olan eylemlerde çok anlamlılığın yüksek olduğu hemen göze çarpar. Bir genel sözlük karıştırılacak olursa örneğin çıkmak eyleminin 60, almak’ın 40, atmak’ın 30, kesmek, vermek gitmek eylemlerinin 20, bozmak, kırmak, girmek, durmak eylemlerinin ise 10 kadar değişik kullanım yerinin anlamının bulunduğu görülür. (AKSAN , 2009, s:125)

Örneğin “İşletmek” kelimesi bu kelimenin yakın anlamlarının yanında mecaz anlamı da bulunmaktadır.

“Bodrum’daki kafeyi arkadaşım ile birlikte işletiyorduk.”

Bu cümlede işlemlerini sağlamak anlamı bulunmaktadır.
“Çeyizindeki yatak örtülerini işi iyi bilen birine işletti.”

Bu cümlede üzerine işleme, süsleme yapmak anlamı bulunmaktadır.

“Dün telefondaki arkadaşım değilmiş, birisi beni işletmiş.”

Bu cümlede ise şaka ve kandırmak anlamı bulunmaktadır.

Bir başka örnek olarak “yerini almak” hem fiil hem de deyim olarak kullanılan örneğimizi ele alacak olursak,

“Oyuncular sahnedeki yerini aldı.”

Bu cümlede bir yerde bulunmak anlamındadır.

“İşten ayrılan Ahmet’in yerini Selim aldı.”

Bu cümlede görevden ayrılan birinin yerine geçilmesi anlamı vardır.

Diğer bir örnek “yanmak”,

“Yemeği ocakta unutmuşum, yanmış.”

Bu cümlede yemeğin gereğinden fazla piştiği anlatılmaktadır.

“Çocuğun eli kaynar sudan yandı.”

Bu cümlede ısının etkisiyle vücudun yara olması anlatılmaktadır.

“Bu sene tatilde geçen seneye göre daha çok yandım.”

Bu cümlede ten renginin koyulaşması anlatılmaktadır.

“Yandım yandım
Yandım yandım ah ki ne yandım
Bana yeniden şarkılar söyleten kadın...”

Yanmak sözcüğü, Mazhar Alanson'un bu şarkısında ise büyük bir aşkla sevmek anlamındadır.

SONUÇ

Türkçede bulunan anlam çeşitliliği dilimizin ezber kökenli değil düşünmeye dayalı bir dil olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlam çeşitliliği aynı zamanda yabancı öğrencilerde öğrenme gücünü yaratmaktadır. Bu nedenle herkesin yaşantısını tahmin etmek zor olabilir fakat öğrenciler arasında birbirine yakın yaşta, kültürde, eğitim durumlarına göre gruplandırılabilir.

Yabancılar Türkçe öğretiminde öğrencilere kelimelerin anlamları öğretilirken bağlamın önemi kavratılmalıdır.

Yabancılar Türkçenin öğretiminde kültür öğretimi büyük önem taşımaktadır. Dil öğretimi kültür öğretimidir. Yapılan derslerde kültür aktarımına dikkat edilmelidir. Kültür ögesi olan her şey materyal olarak sınıfta kullanılabilir.

Yabancılar Türkçe öğretiminde anlamdan kaynaklı karşılaşılan güçlüklerin çözümüne yönelik araştırmalar artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1] AKSAN, D . (2009). Anlam Bilim Konuları ve Türkçenin Anlam Bilimi, Engin Yayın Evi, “S: 13,17,125”,
- [2] ANONİM, Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar, Türkü Hikâyesi
- [3] BARIN, E. (2013)Yabancılar Türkçenin Öğretiminde Temel Söz Varlığının Önemi, 311-317.
- [4] KARAAĞAÇ, G. (2013). Anlam Bilimi ve İletişim, Kesit Yayınları, “S: 19,20,28”,
- [5] Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük,
- [6] ZÜLFİKAR, H, (1990). Eş Anlamlılık ve Ziya Gökalp'in Eş Anlamlılık ile İlgili Düşünceleri, Türk Dili Dergisi, Sayı 463, “S:3”,1990
- [7] <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tubar/article/viewFile/5000072820/5000067044>
- [8] <http://www.tdk.gov.tr/>
- [9] <http://www.turkuler.com/hikayeler/yuksekyukse.asp>